

Kaisa Kyläkoski

Olof Ångermanin aika ja elämä

Olof Ångermanin aika ja elämä

Kaisa Kyläkoski

Olof Ångermanin aika ja elämä

© copyright Kaisa Kyläkoski 2012

Helsinki 2012

Kustantaja: Books on Demand GmbH, Helsinki, Suomi

Valmistaja: Books on Demand GmbH, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-498-612-0

Kiitokset

... kaikille, jotka kuuntelivat kiltisti Olof-monologejeni,
... kaikille, jotka vastasivat ystävällisesti tiedusteluihini,
... Anu Lahtiselle, joka ei ainoastaan vastannut kyselyihini kerta toisensa jälkeen vaan myös luki ja kommentoi erään käsikirjoitusversion,
... äidilleni, joka etsi kirjoitusvirheitä ja järjesti vuokra-auton kuljettajineen Maasilinnan raunioille, sekä
... isälleni, joka kärsivällisesti etsi tietä Sjösängiin huonon ohjeistukseni varassa.

Raaseporin läänin itärajalalla 25.3.2012

Tekijä

Sisällysluettelo

Alku, todennäköisesti Ångermanlandissa.....	7
Viipurissa.....	13
Turussa, sodassa ja Tallinnassa.....	25
Tammisaaren kuninkaankartanossa.....	39
Sodassa ja Saarenmaalla.....	47
Raaseporin läänin voutina.....	67
Sjösängissä.....	97
Voudin työ jatkuu.....	113
Väliaika.....	121
Raaseporin voutina, toisen kerran.....	131
Ratsutilallisena ja kuolleena.....	141
Lähteet.....	145

Alku, todennäköisesti Ångermanlandissa

Taisin kohdata Olofin ensimmäisen kerran Suomen asutuksen yleisluettelossa. Pian sen jälkeen treffattiin paikallishistoriikissa ja siitä se sitten jatkui voudintileihin ja valtakunnan registratuuran asti. Mies, jonka piti olla vain sukukronikan alaviite, vei mukanaan.

Vei 1500-luvulle, läntiselle Uudellemaalle. Tutustutti ihmisiin, joiden nimet ja elämät ovat mahtuneet Kansallisbiografiaan. Toisin kuin Olofin.

Olof kaipasi esiinnostoa, elämänsä rekonstruktiota. Mitä tekivät ihmiset, jotka eivät olleet ylhäisimmistä ylhäisimpiä, mutta joiden elämä ei kulunut yhdellä ja samalla maatilalla? Miten hyvin voi hahmottaa elämänkulkua ajan lähteistä? Pystyykö 2000-luvun toimistotyöläinen löytämään jotain tuttua 1500-luvun voudin työurasta?

On asioita, joista voi olla lähes sataprosenttisen varma. Riippumatta siitä missä Olof syntyi (olettaen kuitenkin, että se tapahtui jossain Pohjois-Euroopassa eikä ulkoavaruudessa), ennen tai jälkeen uskonpuhdistusta, hänet on kastettu lapsikasteella, jonka yhteydessä tai johon mennessä hän on saanut etunimensä. Etunimensä, joka on kirjoitettu paperille hieman erilaisilla muodoilla kuten Oloff tai Oluf, mutta tässä kirjassa perusmuodolla Olof. Aikalaiset ovat voineet kutsua poikaa ja sittemmin miestä tuttavallisesti vaikka Olleksi tai joku aikainen fennomaani Olaviksi, mutta tästä eivät asiakirjat kerro. Ottaen huomioon, että ajan etunimivalikoima oli varsin pieni, on helppo kuvitella linnoissa ja tuvissa huudellun lisänimiä, jotka eivät papereihin päätyneet.

Monet Olofin aikalaisista, ylimpiä luokkia myöten, käyttivät paperilla etunimen ohella ainoastaan patronymia eli isännimeä. Olof oli erilainen, hänellä oli lisänimi Ångerman. Se näyttää pikaisesti katsottuna sukunimeltä ja joku oikein hätäinen voi innostua sotkemaan Olofin kuuluisaan Sursill-sukuun, jonka kantaisäksi on perinteisesti kerrottu uumajalainen Erik Ångerman. Toinen tunnettu Ångerman tai toisinaan

Yllä Ångermanland vuonna 1540 painetussa kartassa ja vierellä koko Pohjanlahti vuonna 1559 painetussa kartassa

Angermannus on piispaksi päätyneet Abrahamus Andrae.¹ Mutta nimen käyttö ei suinkaan rajoitu näihin kolmeen mieheen. Pelkästään Gävlen porvarilistasta löytyy vuonna 1573 neljä Ångermania.² Nimi voisi viitata katumiseen, mutta todennäköisemmin Ruotsin maakuntaan Ångermanland.³

Siellä, Vaasaa vastapäätä Pohjanlahden länsirannalla, oli 1500-luvun lopullakin vielä erämaata, jota savolaiset lähtivät kaskeamaan.⁴ Ångermanlandin asukkaat olivat hapansilakalla herkuttelevia talonpoikia, joiden joukossa ylimpinä olivat kirkkoherrat, jotka olivat hekin hyvin seurakuntalaistensa kaltaisia.⁵ Näin pohjoisessa ei aatelia nähty.⁶ Eikä maakunnassa Olofin nuoruudessa ollut edes yhtä ainutta kaupunkia eli voi hyvin ymmärtää, että jollei maanviljely kiinnostanut, pohjoisen poikia houkutteli etelä. Kotoa lähtö ei ollut tänä aikana mitään dramaattista vaan usein osa kasvatusta ja koulutusta. Talonpoikaisistakin perheistä saatettiin lähettää poika kouluun seitsemänvuotiaana. Tai jollei kouluun niin vieraaseen kotiin, jossa tehokkaammin omaksuttiin itsekuri ja yhteisön tavat sekä tarpeellisia tietoja ja taitoja.⁷ Ångermanlandin nuorisolle lähtöä helpotti se, että rannikolle tuli etelän kaupungeista kesäksi kalastajia. Heidän kotimatkalleen saattoi saaliin ohessa lähteä pieni poika.⁸

Kotoaan muualle lähteneet ottivat tai saivat näitä paikannimen oloisia lisänimiä. Ruotsin valtakunnan maakunnista vaikuttaisivat olevan peräisin Skåning, Smålänning, Ölänning, Ålenningh, Nylänning, Finske, Westgöte, Östgöte ja Dahlkarl. Nimiä voi ajatella myös kansallisuuden merkkeinä, sillä ruotsalaisissa asiakirjoissa esiintyy miehiä lisänimillä Livländer, Juthe, Tyske, Engelske ja Skotte.⁹

1 Hildebrand 1918. Nordlander 1922

2 Nordlander 1933 s. 37

3 Ryman 2008. Yhteys maantieteeseen näkyy selkeimmin kirjeprotokollassa, jossa Olofille on kirjoitettu lisänimeksi Ångermanlandh (KA Johan III:s registratur Tilläggsband V 1580-83 f 300).

4 Nordlander 1934 s. 7

5 Nordlander 1934 s. 7, 21

6 Samuelson 1993 s. 49-55

7 Hanska&Lahtinen 2010 s. 17, 26-27, 29, 32-33,41-42, 59-60

8 Nordlander 1922

9 Ryman 2008. Nimet Vilkuina 1998 s. 78 ja Börjesson & Hafström 1949.

Nimellä oli väliä. Olofin aikana elänyt ranskalainen Michel de Montaigne totesi aiheesta: ... ON ONNI OMISTAA HYVÄ NIMI, MILLÄ TARKOITETAAN ARVOVALTAA JA HYVÄÄ MAINETTA. MUTTA ON MYÖS TODELLINEN ETU OMISTAA KOMEA NIMI, JOKA ON HELPPO ÄÄNTÄÄ JA PITÄÄ MIELESSÄ, SILLÄ SILLOIN KUNINKAIDEN JA VALLANPITÄJIEN ON HELPOMPI TUNTEA JA VAIKEAMPI UNOHTAA MEIDÄT. MYÖS PALVELIJOIKSI PESTAAMME JA PALKKAAMME YLEENSÄ HENKILÖITÄ, JOIDEN NIMET LUONTUVAT HELPOSTI LAUSUTTAVIKSI.¹⁰

Eli Olofin tavanomaisesta poikkeavasta, mutta ei liian erikoisesta, nimestä saattoi olla hänen elinaikanaan hyötyä. Jälkikäteen lisänimiä käyttävät löytyvät mukavasti nimiluetteloista eikä tarvitse miettiä miten erottaa erinäisiä Juha Kustaanpoikia toisistaan. Mutta ei pidä kuitenkaan suoraan luottaa siihen, että jokainen kirjattu Olof Ångerman on yksi ja sama henkilö. Pohjolassa Olof eli Olli oli suosittu etunimi ja kaksikin sen kantajaa on voinut lähteä kotimaakunnastaan ja saada saman lisänimen.

Mitään varmaa tapaa poimia esiin se Olof Ångerman, josta tuli 1570-luvun loppupuolella Raaseporin läänin vouti, ei ole olemassa. Ei henkilöllisyystunnusta, ei syntymäaikaa. Ei omana aikanaan kirjattua Curriculum Vitaeta. Ainoa käytännön ohjenuora on tarkastella ajallista ja paikallista läheisyyttä.¹¹ Ja miettiä sitä, kuinka pitkä voi yhden ihmisen elämä olla.

Voutina olo ei ollut vaivatonta sisätyötä, joten Olof on tuskin ollut vanhempi kuin 70-vuotias uransa lopussa. Kansallisbiografiasta löytyy vertailukohdaksi Pohjanmaan vouti, joka arvioidun syntymäaikansa perusteella hoiti satunnaisia virkatehtäviä vielä yli 65-vuotiaana.¹² Toinen vertailukohta on mies, joka oli tarpeeksi täysi-ikäinen kaupantekoon vuonna 1560 ja nimitettiin linnan päällikkökuntaan vielä vuonna 1611.¹³ Vaikka hän olisi ollut ensiksimmäinen vuonna vain 16-vuotias, oli hän jälkimmäisenä ajankohtana ainakin 67-vuotias.

Olettaen Olofille esimerkkien tapaisen kunnan on hän syntynyt 1520-luvun alkupuoliskolla, todennäköisimmin vuoden 1525 paikkeilla. Tämä mahdollistaisi sen, että kaikki löytämäni tiedot kertovat samasta miehestä ja tällä oletuksella olen tämän kirjan

10 de Mointagne 2003 s. 381

11 Hallenberg 2001 s. 275-277

12 Luukko 2007

13 Renvall 1962 s. 229-250

Suomen historian 1500-luku puristetaan usein Juhana-herttuan hoviin ja nuijasotaan. Varjoon jääneen elämän tavoittamiseksi on tässä kirjassa seurattu vuosina 1576-82 ja 1586-90 Raaseporin läänin voutina toiminutta Olof Ångermania. Hänen vaiheensa Itämeren rannoilla paljastavat, että juuri mikään elämässä ei ollut varmaa, tuolloinkaan.

BODTM
Books on Demand

www.bod.fi